

SUOMEN AKATEMIA

LAUSUNTO

28.4.2008

Opetusministeriö
PL 29
00023 VALTIONEUVOSTO

LAUSUNTO TOTEUTUVA TUTKIJANURA -TYÖRYHMÄN RAPORTISTA

Viite: Lausuntopyyntö 4.4.2008, dnro 59/040/2007

Opetusministeriö on pyytänyt lausuntoa asettamansa Toteutuva tutkijanura -työryhmän raportista Neliportainen tutkijanura (Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2008:15). Työryhmän tehtävänä oli konkretisoida opetusministeriön vuonna 2007 julkaiseman tutkijankoulutuksen ja tutkijanuran kehittämisen (2007-2011) toimenpideohjelman tavoitteita ja menettelyjä.

Työryhmän tavoitteena oli luoda konkreettiset toimenpiteet neliportaisen tutkijanuran toteuttamista varten. Tarkoituksena on turvata sekä yksilölle ennustettava, johdonmukainen ja joustava tutkijanura että yhteiskunnalle kilpailukyvyn kannalta riittävä ja mahdollisimman monipuolinen osaajien joukko. Suomen Akatemian mielestä työryhmän tavoitteet ovat kannatettavia ja valtaosa ryhmän ehdotuksista toteuttamiskelpoisia, joskin osa vaatii vielä tarkennuksia. Yleisesti ottaen työryhmän suositukset vastaavat varsin hyvin Suomen Akatemian strategiassa ja kansainvälisessä strategiassa esitettyjä näkökantoja ja linjauksia.

Muistiossa tuodaan esille Suomen Akatemian vastuu tutkijanuran kehittämisessä, minkä todetaan vielä korostuvan ministeriön kanssa käytävissä tulossopimusneuvotteluissa. Tämä vastaa Suomen Akatemian strategiassa esitettyjä linjauksia.

Työryhmän esitykset perustuvat neliportaiseen tutkijanuramalliin. Akatemian tärkeimmät rahoitusmuodot sijoittuvat jo nyt hyvin tähän malliin. Työryhmän esitysten pohjana on lisäksi ollut Tutkijoiden eurooppalainen peruskirja ja säännöstö tutkijoiden työhönnotosta.

Muistio sisältää lukuisia tutkijakoulujärjestelmään kohdistuvia suosituksia. Akatemia on jo toteuttanut merkittävän osan tutkijakoulujen kansainvälistymiseen ja koulujen väliseen yhteistyöhön sekä toiminnan laatuun liittyvistä suosituksista valmistellessaan huhtikuun alussa avattua tutkijakouluhakua.

SUOMEN AKATEMIA

Työryhmä korostaa voimakkaasti yhteisrahoitusta tutkijanuran eri rahoitusmuodoissa ja tutkimusprojekteissa. Esimerkiksi tutkimuslaitoksia ja yrityksiä veloitetaan osallistumaan tutkijakoulujen yhteisrahoitteiseen toimintaan. Akatemian osalta tämä merkitsee asian huomioon ottamista tutkijakoulujärjestelmää kehitettäessä. Esitys on kannatettava, vaikkakaan ei käytännössä helposti toteutettava.

Raportin sivulla 35 todetaan että opetusministeriö lisää tutkijakouluille kohdentamaansa rahoitusta asteittain siten, että tutkijakoulupaikkojen määrä kasvaa nykyisestä. Pyrkimys lisätä päätoimisten jatko-opiskelupaikkojen määrää on kannatettava. Jos ministeriön yliopistoille tutkijakoulupaikkoihin osoittama rahoitus ei tulekaan kattamaan kaikkia päätettyjen tutkijakoulupaikkojen edellyttämiä palkkakustannuksia, tulisi selvästi sopia, että yliopistot vastaavat paikkoihin tarvittavasta rahoituksesta.

Kuten jo aiemmin Toimenpideohjelmassa tutkijankoulutuksen ja tutkijanuran kehittämiseksi ja sitä edeltävässä Tutkijanuratyöryhmän loppuraportissa (opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:13) on esitetty, työryhmä ehdottaa Akatemialle lisärahoitusta tutkijatohtorijärjestelmän laajentamiseen ja akatemiatutkijoiden määrän lisäämiseen eli neliportaisen tutkijanuran toisen ja kolmannen portaan tukemiseen. Ehdotus on Akatemian asettamien tavoitteiden mukainen ja sen toteuttaminen erittäin tärkeää tutkijanuran kehittämisen kannalta.

Työryhmän useassa kohdassa esille tuoman vakinaistamismenettelyn toteuttaminen koskettaa erityisesti yliopistoja. Vakinaistamismenettely kannustaa tutkijanuralle. Sitä tulisi harkita erityisesti menestyneille tutkijoille jo tutkijanuramallin 2. portaasta lähtien siten, että 3. portaalla vakinaisuus olisi pääsääntönä. Tämän toteuttaminen edellyttää asiasta sopimista myös yliopistojen ja Suomen Akatemian kesken, silloin kun on kyseessä Akatemian rahoittamien tutkijapaikkojen jatkorahoituksesta.

Erityisen kiintoisa ja haasteellinen Akatemian kannalta on työryhmän sivun 39 suositus ”Suomen Akatemia ja yliopistot sopivat akatemiatutkijoiden vakinaistamismenettelyistä ulkopuolisen arvioinnin perusteella”. Asia oli esillä jo tutkijauratyöryhmän loppuraportissa (Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:13). Kuten Akatemia raportista antamassaan lausunnossa aikanaan totesi, yhteisen rahoitusmuodon järjestelyt vaativat paljon yhteistä kehitystyötä Akatemian ja yliopistojen välillä. Toteutuva tutkijanura –työryhmä ei ole käsitellyt kysymystä tarkemmin, joten useita kysymyksiä on edelleen avoinna. Koska yhteisrahoitusmallit ja vakinaistamiskäytännöt puuttuvat, uuden rahoitusmuodon järjestelyt vaativat vielä paljon kehitystyötä.

Työryhmä ei ole ottanut suoranaista kantaa siihen, tuleeko Akatemian luopua tutkijan viroistaan vaan toteaa (s. 36) ”Akatemian noin 300 pääosin yliopistoihin sijoittuneen tutkijanviran (akatemiatutkijat ja –professorit) säilyttämisen tarkoituksenmukaisuus on harkittava yliopiston koko muun henkilökunnan siirtyessä yksityisoikeudellisiin työsuhteisiin”. Asiaa harkittaessa on otettava huomioon, että kaikki Suomen Akatemian virkatutkijat eivät työskentele yliopistoissa. Keskeinen kysymys on lisäksi tutkijoiden oikeuksien turvaaminen työnantajan vaihtuessa.

Sivulla 36 käsitellään yliopistojen hallinnollisen aseman muutoksen vaikutusta Akatemian tutkimusrahoitukseen. Suomen Akatemia ei näe olevan perusteita muuttaa Akatemian nykyisiä virkoja, akatemiaprofessorit ja akatemiatutkijat, määrärahoiksi. Nykyiset virat ovat tutkijanuralla merkittävä ja hyvin toimiva väline. Kyse on mittavasta muutoksesta, jota selvittämään opetusministeriö on asettanut johtaja Leena Vestalan johdolla toimivan koordinaatioryhmän.

Raportin sivulla 36 todetaan, että tutkimusorganisaation sitoutuminen Akatemian rahoittamaan hankkeeseen on joissain tapauksessa ollut vain muodollinen. Työryhmä esittää (s. 39), että tutkimusorganisaation sitoutuminen tutkimushankkeeseen ja siitä vastaavaan tutkijaan tehdään entistä sitovammaksi. Asia varmistettaisiin organisaation nimenkirjoituksellisen henkilön allekirjoituksella. Muistiosta ei selviä miten tämä eroaisi nykykäytännöstä, jossa jo nyt edellytetään suorituspaikan sitoumusta. Tämä asia tulee olemaan Suomen Akatemian ja yliopistojen vahvempaa kumppanuutta koskevien neuvottelujen asialistalla.

Työryhmän mukaan (s. 39) tutkimusrahoittajien tulisi ottaa huomioon ammattimaisen tutkijauran tukeminen kehittämällä rahoitusmuotoja siten, että yksittäisen tutkijan sijasta joitain rahoitusmuotoja voisi hakea tutkimusorganisaatio vahvistaakseen strategisia painoalojaan. Ehdotus vastaa Akatemian nykykäytäntöä, jossa organisaatio on hakijana esimerkiksi FiDiPro- ja tutkijakouluhaussa. Menettelyä tullaan harkitsemaan Akatemian rahoitusmuotoja kehitettäessä.

Muistiossa korostetaan tarvetta kehittää urasuunnittelua ja tiivistää yhteyksiä akateemisen maailman ulkopuoliseen työelämään. Kaikki eivät tohtorintutkinnolla hae uraa tieteellisenä tutkijana, vaan asiantuntijuutta tai toteennäytettyä kompetenssia työelämää varten. Uutta muistiossa on yliopistojen ura- ja rekrytointipalveluille osoitetut tehtävät. Myös Akatemia tulee harkitsemaan, miten se arvioinneissaan ja päätöksenteossään ottaa huomioon erilaisten urapolkujen tuomat meriitit (esim. yritys-elämässä meritoituminen ja erityyppiset liikkuvuudet) tieteellisten ansioiden ohessa. Osa tutkijakouluista on jo nyt panostanut merkittävästi tutkijakoulutettavien monipuolisten työelämävalmiuksien kasvattamiseen. Toimintaa on kuitenkin syytä laajentaa. Urakehitys on varmistettava osana tohtorikoulutusta mm. suuntaamalla ohjelman sisältöä ja opetusta. Opintojen tulee antaa työelämävalmiuksia muuhunkin kuin ammattitutkijan uralle.

Työryhmän mukaan opetusministeriö seuraa tutkijatohtorien ja kolmannella portaalla olevien tutkijoiden osuutta henkilökunnasta. Osana ennakoinnin ja tiedonkeruun kehittämistä ministeriö arvioi alakohtaisen tohtoritarpeen ja määrittää sen tarkoituksenmukaiset tavoitteet yhteistyössä yliopistojen, Suomen Akatemian ja Tilastokeskuksen kanssa. Tilastokeskuksen, opetusministeriön ja Suomen Akatemian yhteistyönä rakennetaan Tilastokeskukseen T&K-tilastoihin pysyvä säännöllinen seurantatieto tohtoreiden työllistymisestä, sijoittumisesta ja liikkuvuudesta. Suomen Akatemia kannattaa näitä ehdotuksia, samoin kuin suositusta tarkentaa KOTA-tiedonkeruuta opettaja- ja tutkijaliikkuvuudesta uravaiheittain, maittain ja tieteenaloittain. Näiden suositusten toteuttaminen tuottaa tärkeää aineistoa tutkijanuran kehittämisen ja kansainvälistämisen perustaksi. Olisi myös tärkeää saada tietoa niistä, jotka 1. ja 2. portaalta siirtyvät tutkijanuran ulkopuolelle. Tämä tieto auttaisi suunnittelemaan tohtorikoulutusta entistä paremmin.

Liikkuvuutta kansainvälisesti sekä sektoreiden välillä tulee edistää ja kehittää edelleen. Tutkijakouluissa tulee asia ottaa huomioon entistä laajemmin. Suomen Akatemian eri rahoitusmuodot tukevat työryhmän antamia ehdotuksia liikkuvuuden edistämiseksi. Tällaisia ovat tutkimusyhteistyön edistämiseen suunnatut rahoitusmuodot, tutkijoiden liikkuvuus työelämässä – rahoitus ja kahdenväliset sopimukset muiden maiden kanssa. Tutkijatohtori projekti –rahoituksen saaneita kannustetaan vaihtamaan tutkimusympäristöä ja mahdollisuuksien mukaan viettämään osan ajasta ulkomailla.

Akatemia pitää tärkeänä erilaisen urapolkujen luomista ja mahdollisimman joustavaa liikkumista eri vaihtoehtojen välillä. Suomen Akatemia on jo hakuilmoituksissaan kiinnittänyt huomiota kansainväliseen liikkuvuuteen erityisesti tutkijatohtorien ja akatemiatutkijoiden kohdalla. Keskusteluissa on ollut esillä ehdotus asettaa tutkijatohtoreille ja akatemiatutkijoille velvoite työskennellä merkittävä osa tutkijakaudestaan ulkomailla. Kansainvälisessä strategiassaan Akatemia toteaa kiinnittävänsä erityistä huomiota post doc –vaiheen liikkuvuuteen. On hyvä muistaa myös muut liikkuvuutta tukevat järjestelmät. Kansainvälistymiseen ja tutkijoiden liikkuvuuden tukemiseen on EU:n 7.PO:ssa käytettävissä esim. ITN (tutkijakoulutus-verkostot), joiden avulla tutkimusryhmä voi saada kansainvälisiä väitöskirjatyöntekijöitä ryhmäänsä. COST tukee myös tutkijakouluverkostoja ja COFUND -rahoitusmuoto on tulevaisuudessa hyvä mahdollisuus esim. ulkomaisten tutkijatohtoreiden houkuttelemiseksi Suomeen.

Tutkimusvapaakysymys on esillä sekä kolmannella että neljännellä tutkijanuraportilla (s. 51-52) Ehdotuksesta ei kuitenkaan käy ilmi sen toteuttamistapa eikä myöntämispaikka.

Kansleri Eero Vuorion johtama tutkijanuratyöryhmä, joka jätti muistionsa maaliskuussa 2006, piti tärkeänä tasa-arvokysymystä ja erityisesti naisten etenemistä uralla. On yllättävää, että toteutuva tutkijanura–työryhmä ei ole raportissaan käsitellyt erikseen naisten tutkijanuran ongelmia. Akatemian mielestä naisten etenemiseen uralla 3.-portaan jälkeen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Suomen Akatemian selvitysten mukaan naisten rekrytoituminen professorikuntaan on entisestään hidastunut.

Pääjohtaja

Markku Mattila

Johtava tiedeasiantuntija

Risto Andberg

SUOMEN AKATEMIA